

Børn og arkæologi

– hvordan kan arkæologi målrettes og formidles til folkeskolens historiefag?

Denne artikel beskæftiger sig med hvordan undervisningstilbud på arkæologiske og kulturhistoriske museer kan udvikles og begrundes med afsæt i den nye skolereform, folkeskoléfaget histories styredokumenter, fagdidaktisk teori og som supplement til det der ellers foregår i skolefaget.

Børn er 8-9 år, når de i 3. klasse får historie i skolen. Og deres forhold til levn og fortid har op gennem deres barndom været ganske anderledes end voksnes, hvilket disse tre små fortællinger kan illustrere:

1. Et 6-årigt barn kigger i sin dinosaurbog, og moren fortæller, som der står, at forskerne kan vide nogle ting om dinosaur, men ikke fx hvilken farve den har haft. Den 6-årige reagerer overbærende på denne påstand, og siger, mens han peger på sin plasticdinosaur: "Mor, man kan jo se det lige her!"
2. En lærer i 1. klasse fortæller, ved hjælp af et billede af en befolket stenalderboplads, længe og indlevet om stenaldermenneskets liv og overvejelser. Eleverne er tryllebundet af fortællingen. Herefter spørger en elev: "Levede du også dengang?". Butters og Bøndergaard, som leverer fortællingen, konstaterer: "Det er tankevækkende, at dimensionen tid forsvinder, når menneskene bliver sat i en menneskelig ramme." (Butters 2010, s. 172)
3. En ca. 11-årig dreng hiver engageret sin kammerat med ned ad trapperne på Moesgård for at vise ham Grauballemanden, og afslører begejstret: "Og det vildeste er at den er ægte!"

Når en lærer i 3.-4. klasse skal besøge et museum, er det altså med en elevgruppe, hvor både levn og tid altid har været noget underligt noget. I 3.-4. klasse vil det, at kunne sondre mellem "gamle dage" (fx mors og fars barndom), og "meget gamle dage" (fx stenalderen) ofte være en udmærket ambition. Med større elever forholder det sig anderledes, men også her er kronologi en svær og kunstig størrelse, som ikke må stå alene som organiseringsprincip i mødet med fortiden (Lund 2009). Undervisningsministeriets vejledning

til lærerne lød i 2009, i tråd med Jean Piagets lærings-teori: "Børns tidsforståelse udvikles langsomt med et kvalitativt spring omkring 11-årsalderen. Yngre børns forståelse af tid er nært knyttet til konkrete hændelser i hverdagen. Kronologisk ordning af historiske perioder, hændelser og personer er på dette alderstrin derfor vanskeligt for mange elever. (...) Først omkring 5.-6. klasse kan eleverne med sikkerhed og på baggrund af en vis indsigt ordne historisk stof i kronologisk rækkefølge." (UVM 2009)

Artiklen vil på denne baggrund beskæftige sig med hvordan museer bedst møder eleverne i skolefaget historie. Men først lidt om de nye rammer, som skolereformen helt konkret giver for museumsbesøg.

Folkeskolereformen 2014

Skolereformen har ændret folkeskolen på en lang række områder (UVM 2014a). Af særlig relevans her er de ændringer, der handler om den åbne skole, som på undervisningsministeriets hjemmeside er beskrevet sådan her:

1. Kommunen bliver forpligtet til at sikre et samarbejde mellem skolerne og det lokale idræts-, kultur- og musikliv.
2. Skolerne skal indgå i et gensidigt samarbejde med de kommunale musik, kunst- og kulturskoler
3. En elev kan opfylde sin undervisningspligt ved at deltage i musikundervisning på den kommunale musikskole eller eliteidrætsudøvelse i en sportsforening.

Der har i den forbindelse været et ønske, både fra regeringens og fra kulturinstitutionernes side, om at knytte skole og museer tættere sammen. Et udtryk for dette er at der, som led i skolereformen, blev afsat 4 gange 10 mio. kroner til et videnscenter for historie-

og kulturarvsformidling, hvis opdrag bl.a. er at "styrke netværk af forsknings-, formidlings- og uddannelsesinstitutioner, ministerier, kommuner og skoler, regioner, museer, historiske værksteder og oplevelsescentre, organisationer og relevante virksomheder" (NVHK 2015)

Det, der skal gøre den åbne skole muligt, er en længere skoledag for eleverne og det nye fænomen understøttende undervisning, som på undervisningsministeriets hjemmeside beskrives således:

1. *Understøttende undervisning skal supplere og understøtte undervisningen i fagene.*
2. *Understøttende undervisning lægges i den del af skoledagen, som ligger ud over den fagopdelte undervisning.*
3. *Understøttende undervisning vil kunne varetages af både lærere, pædagoger og personale med andre relevante kvalifikationer.*
4. *Understøttende undervisning er ikke omfattet af holddannelsesreglerne.*

Den understøttende undervisning er i loven kun vagt beskrevet, og kan ses som en åben dør ind i skolen for andre spillere – fx museer. Et museumsbesøg kan principielt nu placeres mere fleksibelt, da skoledagen er længere og den understøttende undervisning kan bruges på det. Samtidig kan det udnyttes, at der som regel i de små klasser er tilknyttet en pædagog i klassen, som kan gøre det lettere at komme på tur. Men en nok så vigtig detalje ved skolereformen, som vil få betydning for hvilke tiltag lærerne vil "bide på", er lærerens sparsomme forberedelsestid. Museet bør derfor tilbyde konkrete undervisningstilbud og ideer, som læreren kan anvende direkte.

Historiefagets formål og læreplan

Historiefaget er styret af folkeskolens formål, samt af en læreplan: Fælles mål for historie, som beskriver et fagformål og hvilke mål eleverne skal opnå efter hhv. 3.-4., 5.-6. og 7.-9. klassetrin. Derudover er der en afgangsprøve efter 9. klasse. Disse styredokumenter skal undervisningen tilrettelægges ud fra. Men også andre elementer har betydning for undervisningens praksis, fx lærerens fagsyn, som ofte er påvirket af læreruddannelsen, hvis historiefag bygger på historiedidaktisk forskning og teori. Endelig er der de læremidler, som lærerne benytter. Men her i første omgang et nærmere blik på styredokumenterne.

I august 2015 træder de nye forenkledede fælles mål for historie officielt i kraft, og mange skoler har allerede brugt dem fra 2014 (UVM 2014c). Fagets formål lyder: *Eleverne skal i faget historie opnå sammenhængsforståelse i samspil med et kronologiske overblik og kunne bruge denne forståelse i deres hverdags- og samfundsliv. Eleverne skal blive fortrolige med dansk kultur og historie.*

Stk. 2. Eleverne skal arbejde analytisk og vurderende med historiske sammenhænge og problemstillinger for at udbygge deres forståelse af menneskers liv og livsvilkår gennem tiderne og opnå indsigt i kontinuitet og forandring.

Stk. 3. Elevernes historiske bevidsthed og identitet skal styrkes med henblik på, at de forstår, hvordan de selv, deres livsvilkår og samfund er historieskabte. Derved opnår eleverne forudsætninger for at leve i et demokratisk samfund.

Faget er delt ind i tre kompetenceområder, gennemgående for 3.-9. klasse: 1) kronologi og sammenhæng, 2) kildearbejde, og 3) historiebrug. På hvert klassetrin er der en række trinmål under hvert kompetenceområde. Undervisningen skal være læringsmålstyret, hvilket gør at læreren skal nedbryde de fælles trinmål til læringsmål i sin egen undervisningsplan.

Hvad kan museerne tilbyde faget historie?

I Fælles Mål henvises flere steder direkte til museer og arkæologi i begrundelser for og metoder i faget. Fx i begrundelsen for kanonpunktet Tutankamon: *"Howard Carters opdagelse af graven i 1922 er en af de mest fascinerende fortællinger fra arkæologiens historie".* Men endnu vigtigere er det at finde begrundelser for arbejde med arkæologi og museer i selve fagets kompetenceområder, som på hver sin måde – og i samspil med hinanden – åbner op for måder at bruge museer og artefakter på. Der er nemlig en stor fleksibilitet i målene i forhold til stofvalg, som museer kan drage fordel af, hvis de er fortrolige med disse mål.

Kronologi, sammenhæng og kanonpunkter

Kompetenceområdet kronologi og sammenhæng er inddelt i tre kompetencemål. Efter 3.-4. klasse: *"Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til eget liv".* Efter 5.-6. klasse: *"Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder",* og efter 7.-9. klasse: *"Eleven kan på baggrund af et kronologisk*

overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger". De fleste museer kan finde sig selv i disse brede formuleringer. Det overordnede formål med faget er ikke, at eleven skal kunne gengive en liste over "de vigtigste" begivenheder i Danmarks- eller Verdenshistorien, men at de kan gøre noget med den fortid, de har mødt. Hvor en traditionel lærebog lægger op til en udvalgt viden, der skal kunne gengives, kan et museum med sin mere fragmenterede form invitere til, at der kan komme flere perspektiver på problemstillinger og temaer. En øvelse hvor en elev skal tage et foto af 5 genstande fra en museumssamling og efterfølgende velbegrundet knytte dem sammen i et historisk overblik, er mere udviklende for den type kronologi og sammenhæng, man ønsker i fælles mål, end de opgaver der er knyttet til mange af de traditionelle lærebøger, som er bygget op om en enstregig, narrativ og national struktur (Poulsen 2012). I tråd hermed er det også fejlagtigt at tro, at museumstilbud skal rumme kanonpunkter for at kunne bruges i skolen. Der er en kanon med 29 punkter, som eleverne skal stifte bekendtskab med. Punkterne kan inddrages eller udfoldes i emner eller temaer, men skal ikke fungere som selvstændige emner, der udfylder historieundervisningen, og bør, ifølge Fælles Mål, højst fylde 25% af undervisningen. Det er ligeledes fejlagtigt at tænke, at man som museum skal perspektivere sine lokale fund eller forhold til en national kontekst – hvilket jo også for mange af de tider, som arkæologer arbejder med, ville være anakronistisk. Perspektiver til temaer eller problemstillinger vil være mere oplagt, både i forhold til styredokumenterne, museernes karakter – og børns tidsforståelse, som tidligere nævnt.

Kildearbejde

Kompetenceområdet kildearbejdes tredelte mål hedder for 3.-4. klasse: "Eleven kan anvende kilder til at opnå viden om fortiden", for 5.-6. klasse: "Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at redegøre for fortolkninger af fortiden", og for 7.-9. klasse: "Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger". Herudover beskrives det, at der i børns arbejde med kilder bør være tale om et bredt kildebegreb, og der opfordres i vejledningen direkte til brug af museer og genstande/artefakter. En væsentlig og gennemgående ting i dette kompetenceområde er, at eleverne skal øve sig i selv at formulere historiske problemstillinger.

Igen er museerne et oplagt sted at arbejde med dette. Det mere fragmentariske og flerperspektiviske billede af fortiden på et museum, ved at det til en vis grad er de givne fund, der bestemmer strukturen, og ved at fundene derfor ikke nødvendigvis er sat i (samme) kontekst, giver et autentisk behov for at stille undrende spørgsmål til kilden, før den kan tale til os. I modsætning til grundbogen, hvor strukturen er ordnet efter netop forfatterens ofte ikke-italiesatte formulering af historiske problemstillinger – og svaret derfor ofte er givet på forhånd. Et eksempel er forskellen på at læse om højkultur i middelalderen, i forhold til at bevæge sig rundt i middelaldersamlingen på Nationalmuseet om samme. I lærebogen vil kapitlet være struktureret narrativt og typisk omkring en implicit problemstilling, fx: Hvordan var livet på en dansk herregård? På museet kan der være den sammen problemstilling ved en montre, men de 15 artefakter der ligger i den, vil være fragmenter, som eleven selv må sætte i forbindelse med hinanden.

Historiebrug

I kompetenceområdet historiebrug hedder målet efter 3.-4. klasse: "Eleven kan fortælle om, hvordan mennesker er påvirket af og bruger historie". Efter 5.-6. klasse: "Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum", og efter 7.-9. klasse: "Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid". De ord, der går igen i de arbejdsområder, der beskrives under målet, er *scenariekompetence* og *fortælling*. Historiske scenarier kan være alt fra en udstillingsmontre til et kontrafaktisk dilemmaspil – det afgørende er opstilling af et scenarie for hvordan, noget har været. Med denne nye betoning må man forvente at der vil komme et større fokus på levendegørelse i det hele taget – at bygge en vikingeborg, lave jernaldermad over bål eller udføre et middelalderslag – og museer kan med fordel i højere grad indtænke dette i tiltag rettet mod skolerne. Fortælling er ikke nyt i faget, men der er gennem de sidste årtier sket en vis drejning i, hvem det er, der skal fortælle. Det er nu eleverne selv – ud fra forskellige perspektiver – og herigennem konstruerer de historie. Igen kan museer slå på at være skatkamre af stof til fortællinger, som endnu ikke er fortalt eller "fastlåst" af en lærebogsforfatter.

Afgangsprøven i historie

Fra skoleåret 2015/16 træder en ny prøveform i kraft

for afgangsprøven i historie efter 9. klasse (UVM 2014b). Særligt tre citater fra prøvevejledningen markerer nye krav, der kan få betydning for museers rolle i historiefaget:

1. *Opgivelserne skal omfatte tekster og minimum fem eksempler på andre udtryksformer – fx film, lyd, billeder, besøg ud af huset og genstande.*
2. *Der opgives minimum fire kulturteknikker (redskaber til erkendelse og formidling) – heraf mindst én it-baseret.*
3. *Eleverne formulerer med vejledning fra læreren en problemstilling i relation til det godkendte del-emne.*

For det første er besøg ud af huset blevet en udtryksform, som "tæller" som en af de fem forskellige. For det andet er kulturteknikker – som noget helt nyt – blevet et krav i undervisningen. Dette skal ses sammen med den øgede IT-indsats i fagene i øvrigt og er helt afgørende at få tænkt med i museumstilbud til skolerne. Efterhånden kan man regne med, at hver anden elev fra 10 årsalderen er udstyret med en smartphone, hvilket giver uanede muligheder for elevopgaver i selve samlingerne – hvis dette arbejde stilladseres og didaktiseres ordentligt. Endelig for det tredje er der igen her et fokus på, at eleverne selv skal formulere historiske problemstillinger.

Hvis et museum vil have fat i skoleklasserne er det vigtigt, at de i deres tilbud er opmærksomme på fagets kompetenceområder – og på hvilken frihed de giver i forhold til indhold. Det er en frihed, som kan virke skræmmende på lærere – og det vil blive taget imod med kyshånd, hvis museerne begrænser denne frihed ved at træffe nogle indholdsvalg, som samtidig tydeligt er en operationalisering af fagets mål.

Fagets traditionelle læremidler

Det nok mest brugte læremiddel i historieundervisningen er grundbogen. Et af de nyeste og meget udbredte systemers bog for hhv. 3. og 4. klasse – Gyldendals "Historie 3" (Dehn 2011) og "Historie 4" (Paulsen 2012) – åbner på flere måder for koblinger til museumsverdenen. "Historie 3" har på forsiden en tegning af en pige på et museum, og i lærervejledningen anbefales læreren at arbejdet med stenalderen begyndes med et besøg i en bronzalderhøj eller med at klassen arbejder med fx stenøkser. I "Historie 4" møder eleverne på første opslag et foto af to arkæologer i færd med at undersøge resterne af et skib fra 800-tallet. En åbenlys grund til at orientere sig i de mest udbredte læremidler, hvis man er en arkæolog med skoleelever som målgruppe, er altså, at

der som regel er noget at bygge videre på. En anden grund er, at det giver et indblik i hvilke indholdsvalg systemerne har truffet for læreren. Fx veksles der i de nævnte bøger mellem emner og temaer. Så selvom et museum ikke kan tilbyde noget om "Romerriget", "Vikingerne" eller "Absalon og hans tid", som er de emner "Historie 4" arbejder med, kunne det jo være man kunne perspektivere til et af dens temaer: "Sundhed og sygdom", "Børnearbejde" eller "børneopdragelse".

Historiedidaktisk forskning

Her er naturligvis også nogle bud på hvordan samarbejdet mellem skole og museer kan foregå. *Historiebevidsthedsbegrebet* har været dominerende i dansk fagdidaktik i årtier. Det handler helt kort sagt om, at historiefaget skal kvalificere samspillet mellem fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning hos eleven (Jensen 2003). Der opereres med begreber som identitet og livsverden, og dermed også med et stort fokus på historie udenfor skolen. For elever i 3.-6. klasse vil et hovedbidrag fra museerne på dette felt kunne ligge i de mange muligheder for at koble den lille historie med den store. Dette kan dels være som kobling mellem et konkret fund, fx et lerkar (det lokale) og "vikingetiden" (det nationale eller globale). Men som ovenfor nævnt kan det også være en tematisk perspektivering; Fx kan lerkarret perspektiveres til, hvordan man lavede mad i jernalderen, og hvordan og hvorfor madlavning har udviklet sig over tid til den måde, eleverne kender i dag. Herudover udgør museer i sig selv et vigtigt produktionssted for historiebevidsthed, og ældre klasser kan direkte arbejde med museet som sådan.

Der er også forsket i, hvad genstande kan facilitere af historielæring hos børn. Mette Boritz' ph.d.-afhandling understreger sansers betydning i børns museumsbesøg (Boritz 2012). Aktivisering af sanserne kræver imidlertid en vis didaktisering af besøget i form af undervisningstilbud, hvor enkelte genstande fx kan berøres, lyd aktivt inddrages, tøj prøves osv. Connie

Svabos ph.d.-afhandling (Svabo 2010) undersøger, hvordan børn bruger bærbare besøgsteknologier på det naturhistoriske museum Naturama, og viser hvordan tre forskellige medier: opgavehæfte, mobiltelefon og udklædningstøj, giver rum for forskellige elevroller og læring. Dette er oplagt at samtænke med de nye krav til kulturteknikker, jf. afgangsprøven.

Også den engelske historiedidaktiske retning: "*do history*" kan inspirere til gode museumstilbud (Lund 2009). Her er omdrejningspunktet, at eleven selv, gennem en slags detektivarbejde med historisk materiale, skaber historie, i modsætning til en undervisning, hvor eleverne er mere reproducerende. Denne retning slår til lyd for et mangfoldigt kildemateriale og flerperspektiviske tilgange – som ovenfor nævnt en tilgang der kan gøre museet til en central del af undervisningen.

Hvad er problemet?

Nu kan man så spørge, hvorfor ikke al undervisning i historie foregår på et museum. Et svar er, at samarbejdet også rummer store udfordringer. Hvis et museumsbesøg skal fungere som læremiddel, kræver det, at eleverne ikke kun oplever noget på museet, men også lærer noget. For at konstatere, at læring har fundet sted, (hvilket er væsentligt i en skole, der er læringsmålsstyret), kræver det, at læreren forbereder besøget med tanke på målsætning, tegn på læring og evaluering. Det vil som regel kræve, at der støttes op om museumsbesøget i en før- og efterbehandling hjemme i klassen. Men læreren kender sjældent museet godt nok til at kunne gøre dette. Derfor må der bygges bro mellem klassen og museet i form af konkrete undervisningstilbud, som rummer før-, under- og efterarbejde til besøget, som arbejder med fagets kompetenceområder og som medtænker fagdidaktisk teori og fagets kontekst i form af fx læremidler. Det vil være populært, at museerne tager teten i dette arbejde – og derigennem hjælper lærerne med at få øjnene op for hvor relevante størsteparten af museer og udstillinger kan blive for opfyldelsen af fagets mål. Jeg håber, at denne artikel kan inspirere til dette.

Litteratur

Boritz, Mette 2012

Museumsdidaktik: et kulturanalytisk studie af undervisningen på danske kulturhistoriske museer.

Butters, Nanna og Jette Bøndergaard 2010

At gøre kultur i skolen.

Akademisk forlag 2010

Dehn, Erik og Jens Aage Poulsen 2011

Historie 3.

Gyldendal

Jensen, Bernard Eric 2003

Historie – Livsverden og fag.

Gyldendal

Lund, Erik 2009

Historiedidaktikk.

Oslo Universitetsforlag

NVHK 2015

Nationalt Videnscenter for historie- og kulturarvsformidling

<http://historieogkulturarv.ucl.dk/forside/om-videncentret/>

Paulsen, Susanne og Jens Aage Poulsen 2011

Historie 4.

Gyldendal

Poulsen, Jens Aage 2012

Historiske kundskaber og læremidler.

i Eliasson m.fl. (red.) 2012

Historiedidaktik i Norden 9 del 2.

Holmbergs, Malmø

Svabo, Connie 2010

Portable Objects at the Museum

http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/5583/4/Svabo_Portable%20Objects%20at%20the%20Museum%20%28small%20file%29.pdf

UVM 2009

Fælles Mål 2009

<http://www.uvm.dk/Service/Publikationer/Publikationer/Folkeskolen/2009/Faelles-Maal-2009-Historie/Undervisningsvejledning-for-faget-historie/Kronologisk-overblik>

UVM 2014a

Skolereform 2014

<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=163970>

UVM 2014b

Prøvevejledning

<http://uvm.dk/~media/UVM/Filer/Udd/Folke/PDF14/Dec/141216%20Vejledning%20selvvalgt%20problemstilling.pdf>

UVM 2014c

Forenklede fælles mål for historie

<http://www.emu.dk/omraade/gsk-l%C3%A6rer/ffm/historie>